וחדא במיתה ומלקות. ורבנן מלקות וממון ומיתה ומלקות תרוייהו נפקי מכדי רשעתו דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה או ממון משום רשעה אחת אתה מחייבו ואע"ג דסמיך ליה ארבעים יכנו לא יוסיף מ"מ אין לנו לומר דילקה ולא ימות כמו שלוקה ואינו משלם דאתגורי איתגור כדפריך בהנשרפים (סנהדרין דף פט. וסס) ואע"ג דגבי ממון ומלקות אמרינן דנדון בממון אפילו ממונא קולא התם משום דחס רחמנא אנחבלו): **לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מגלות.** קשה לרשב"א דל"ל קרא מתנא דבי חזקיה נפקא דלא חילקת בין שוגג למזיד וכי היכי דבמזיד לא תשקול מיניה ממונא ותפטריה מקטלא אף שוגג לא תשקול מיניה ממונא ותפטריה מגלות ואומר ר"י דלא שייך לאקושי שוגג למזיד כי האי גוונא כיון שאין פדיון שניהם שוה דפדיון של מזיד לפוטרו ממיתה ופדיון של שוגג לפוטרו מגלות:

ואח"כ נמצא ההורג. בפירוש החומש פ"ה הן דרשה מואתה תבער דם הנקי ולא עיין כאן ומיהו יש לקיים פירושו דהך סוגיא דשמעתא דמוקמי' ואתה תבער להקיש שופכי דמים לעגלה ערופה אתיא כמאן דאמר חנק חמור כדמוכח בפרק ד' מיתות (שם דף נב:) דלמאן דאמר חנק קל יליף סייף ברוצח מנקום ינקם הלכך לדידיה אייתר ואתה תבער לנערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג וקרא דולארץ לא יכופר דרשינן ליה לכדרבא בפ' בתרא דכריתות (דף כו.) דמייתינן עגלה ערופה אע"פ שעבר יום"כ עליה: **מה** להלן בקופיץ וממול עורף. וא"ת ממול עורף מנלן והא וערפו כתיב דשמע עורף ממש ויש לומר דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מו:) גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: **הוקשו** שופכי דמים כו'. הוה מצי למימר הניחא למ"ד חנק חמור אלא למ"ד חנק קל כו': **ברוך** לו מיתה יפה. ומהאי טעמא לא הוה שמעינן מן הגואל דאם יתחב סכין בלבו הוי נמי מיתה יפה: **לפי שמצינו מומתים בידי שמים.** דכתיב וגם בעליו יומת דע"כ לא בידי אדם קאמר דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא וגו' על רציחתו אתה הורגו כו' אלא ודאי בידי שמים ואף על גב דדרשינן מייה בפ"ק דסנהדרין (דף עו. וסס) כמיתת בעליס כך מיתת השור הייו מדכתיב יומת ולא כתיב ימות וכ"ת כולה להכי הוא דאתא אם כן ליכתוב השור יסקל כבעליס ולשתוק אי נמי [1] וגם כבעליו יומת הלכך שמע מינה תרתי: **יכול** אף בידי אדם כן. יש תימה דהיכי בעי למילף מיתה בידי אדם ממיתה בידי שמים [2] [ותירץ מהר"ם כיון דאיתקש מיתת שור למיתת בעליס נקיש נמי מיתת בעליס בידי אדם למיתת בעליס שעל ידי שור]: **מיתות** קלות שניתן שגגתן לכפרה מנין. פי' בקונט' כגון עבודת כוכבים ושבת וגילוי עריות שניתן שגגתן לכפרה ע"י קרבן וכן רוצח שגגתו לכפרה ע"י גלות וקשה דא"כ למסקנא אמאי איצטריך חרם וכל חרם ולא תקחו כופר ג' קראי בלא תקחו כופר ובחרם סגי דחד לדרך עלייה וחד לדרך ירידה שניתן שגגתו לכפרה דהיינו מיתות קלות לפ"ה לכך נראה דמיתות קלות לא חשיב אלא הנהו שניתן שגגתן לכפרה ע"י ממון או ע"י קרבן אבל רוצח לא ניתן שגגתו לכפרה ע"י ממון אלא על ידי גלות וה"פ דברייתא אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתן שגגתן לכפרה ע"י קרבן דהיינו כל מיתות שאין בהן כרת כגון מסית ומדיח ונביא השקר וזקן ממרא ומכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו וגונב נפש ומגדף אליבא דרבנן דאמרי בכריתות (דף ג:) דאין מביא קרבן על שגגתו דכתיב לעושה בשגגה פרט למגדף שאין בו מעשה ורוצח ומיתות קלות כגון עבודת כוכבים ושבת ועריות דיש בהן כרת ומביא קרבן על שגגתן ופריך ולא ממילא שמעת מינה מלא תקחו כופר ומהתם שמעינן כל מיתות חמורות ולמה לי קרא למיתות חמורות אבל למיתות קלות ודאי צריך קרא ומשני דאיצטריך תרי קראי למיתות חמורות חד לדרך עלייה שלא ניתן שגגתו לכפרה כלל וחד לדרך ירידה שניתן שגגתו לכפרה על ידי גלות קשה לרשב"א דמאי איצטריך קרא לחייבי מיתות קלות כגון עבודת כוכבים ושבת ועריות דמה שייך שם כופר למ"ד כופר היינו דמי ניזק ותירץ דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לטעמיה דאמר בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מ.) ונתן פדיון נפשו דמי מזיק:

הני

נז א מיי' פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ד סמג לאוין קסח:

נח ב מיי' פ"ב שם הל' ח סמג לאוין קסב:

נט ג מיי' פ"י שם הל' ח סמג עשין עח:

ס ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קג:

סא ה מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ג סמג עשין עח:

סב ו מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' יג סמג עשין קכח:

סג ז מיי' פ"י מהלכות מזקי ממון הל' ד סמג עשין סז:

מוסף רש"י

מן הצואר. גרון (סנהדרין נב:). **וממול עורף.** מאחרי הפיס דכתיב וערפו, לשון עורף, מול הרואה את העורף, דהיינו אחורי צואר שרואין את העורף, ושורף הוא קטורי"ל שכנגד הפיס דכתיב (ירמיה לב) ויפנו אלי עורף ולא פנים, אלמא עורף לגבי פנים (סנהדרין נב:). **שנאמר כל חרם** כו' **לא יפדה.** מי שהוא רשוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון (ערכין ו:). **לפי שמצינו למומתים בידי שמים.** כגון האי דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת, והך מיתה ליכא למימר בידי אדם, דהא אמרינן בפ"ק דסנהדרין (טו:) מות יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שוריו (ערכין ו:). **אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כגון מגדף ומקלל אביו, דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות (שם). **מיתות קלות.** כלומר דקלות להך מילתא, **שניתנה שגגתן לכפרה.** כגון רוצח דשגגתו גולה ועובד ע"ז ומחלל שבת ובא על הערוה דשגגתו חטאת (שם).

תורה אור השלם

1. וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת:
במדבר לה לא
2. וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
3. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ:
במדבר לה לג
4. וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ:
דברים כא ט
5. לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח
6. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ויקרא כז כט
7. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
שמות כא ל

מסורת הש"ס

א) ב"ק פג:, ב) [דנפקא לן מתנא דבי חזקיה דלא מילקת בין שוגג למזיד למאי דס"ד הסתא דבעי למימר קרא לא תקול מיניה ממונא ונחייביה. מ"ר], ג) סוטה מז:, ד) סנהדרין נב:, ה) שם ודף מה. פסחים עה. [ב"ק נא. סוטה מ:], ו) ערכין ו:, ז) שמות כא, ח) [במדבר לה], ט) [וע"ע תוס' לעיל לב. ד"ה ואין], י) ס"א ליכתוב וגם בעליו יומת ומו לא, כ) מ"ר כ"ר,

---

ולא נגעו בו יד אדם ולא נגעו בו יד אדם. מסמע נמי אם תהרגנו לא תענשנו ממון: **דאמר רחמנא.** שנויא הוא דמשנינן לאו לאשמעינן דלא תעביד ביה תרתי אלא לאשמועינן בחיוב מיתה לבדה שלא יפדה בממון: **לא תקחו כופר לנוס.** קא ס"ד לא תעביד ביה תרתי להורג בשוגג גלות וממון: **ולריכי דאי אשמעינן מזיד.** דלא ליפרוק נפשיה בממון הוה אמינא משום דחמיר איסוריה אבל בשוגג ליפרוק נפשיה בממון מגלות: **ואי אשמעינן שוגג.** דמשום דאין בגלותו איבוד נשמה להכי לא לפטריה בממון אלא ליגלי: **אבל מזיד.** משום איבוד נשמה אימור ניתקול ממונא ונקייס נפש בישראל: **כי אם בדם שופכו.** ולא בפדיון ממון למה לי אלא תקחו כופר נפקא: **שאין פוטרין אותו.** לומר כבר נתכפר בעודו ספק שהעגלה מכפרת על הספק: **ואתה תבער.** בתר עריפה כתיב: **מיפה יפה.** בסייף ומלד הסימנים שימות מהר: **כל חרם וגו'.** משמע לשון חייבי מיתות כמו זובח לאלהים יחרם (שמות כב): **ערכו עלי.** ואע"פ שערך אינו לפי דמים אלא לפי שניס לא אמר כלום דמעטיה קרא הכא. והאי חרם לשון הקדש הוא: **שדמיו קלונין.** בתורה לפי שניס ולא דמי לאומר דמיו עלי דדמיס אין לו אבל ערך יש לו: **לומומתין בידי שמים.** כגון מי שהרג שורו את הנפש דכתיב ביה יומת[1] ולא מיתת בית דין דנפקא לן בסנהדרין (דף טו:) מות יומת המכה רוצח הוא[2] על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו והאי יומת בידי שמים: **יכול אף.** חייבי מיתות ב"ד יפדו בממון: **חרם מן האדם.** אדם שמחויב חרם: **אלא מיפוס חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כיון דקרא לא פריש כל מיתות מיסתייך אי שדית הך חומרא דאין ממונו מגילו אמיתות חמורות ומאי ניהו כגון העושה חבורה באביו או גונב נפש מישראל שאין כפרה כתובה בשגגתו שאין כרת בזדונו דליחייב חטאת בשגגתו: **מיפוס קלות.** היינו כל מיתות האמורות בהן כרת על זדונו בלא התראה יש כפרה בשגגתה בחטאת כגון עבודת כוכבים ושבת ועריות א"נ רוצח שיש כפרה לשגגתו בגלות: **ולא ממילא.** שמעת לה מלא תקחו כופר הא גבי רוצח כתיבא וניתנה כפרה לשגגתו ואשמעינן קרא שלא יגיל את עצמו בממון ולמה לי תו כל חרס:

הני

וחדא במיתה ומלקות וצריכא דאי אשמעינן מיתה וממון משום דחדא בגופיה וחדא בממוניה לא עבדינן אבל במיתה ומלקות דאידי ואידי בגופיה אימא מיתה אריכתא היא ונעביד ביה ואי אשמעינן מיתה ומלקות דתרתי בגופיה לא עבדינן אבל מיתה וממון דחדא בגופיה וחדא בממוניה אימא נעביד ביה צריכא [1] ולא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי [6] דאמר רחמנא [7] לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מקטלא [2] לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו [3] למה לי [3] דאמר רחמנא לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מן גלות ותרי קראי למה לי חד בשוגג וחד במזיד וצריכי דאי אשמעינן מזיד משום דחמיר איסוריה אבל שוגג דלא חמיר איסוריה אימא לא ואי אשמעינן שוגג משום דליכא איבוד נשמה אבל מזיד דאיכא איבוד נשמה אימא לא צריכא [3] ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו למה לי מבעי ליה לכדתניא [8] מנין [3] שאם נתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג מנין שאין פוטרין אותו שנאמר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה וגו' [4] ואתה תבער הדם הנקי מקרבך למה לי מיבעי ליה לכדתניא [7] מנין למומתים בסייף שהוא מן הצואר ת"ל ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן מן הצואר [7] אף שופכי דמים מן הצואר אי מה [7] להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף [8] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [5] ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה [6] כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה למה לי מיבעי ליה לכדתניא [9] מנין ליוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי מנין [10] שלא אמר כלום שנאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה יכול אף קודם שנגמר דינו כן ת"ל מן האדם ולא כל האדם [9] ולרבי חנניא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין האי כל חרם מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [9] רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר [10] לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להן שנאמר [7] אם כופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן ת"ל חרם מן האדם לא יפדה ואין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה מנין ת"ל כל חרם ולא ממילא מלא תקחו כופר שמעת מינה לא תשקול ממונא מיניה ותיפטריה כל חרם ל"ל אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא

הני